

Mgr inż. Anna Nowak

Katedra Ekonomiki i Organizacji Agrobiznesu

Akademii Rolniczej w Lublinie

Bariery dostępu do edukacji ludności wiejskiej a reforma edukacji¹

WSTĘP

Jedną z barier rozwoju obszarów wiejskich jest niski poziom wykształcenia oraz aktywności mieszkańców wsi, co idzie w parze z ich małą aktywnością zawodową, kulturalną i społeczną. Sytuacji tej towarzyszą gorsze możliwości kształcenia ludności wiejskiej, które wynikają zarówno z uwarunkowań funkcjonowania systemu oświatowego na wsi, jak i możliwości finansowych wiejskich gospodarstw domowych. Problem ten miała rozwiązać reforma edukacji, której założeniem było zniwelowanie nierówności edukacyjnych dzieci i młodzieży pochodzących z różnych środowisk. Celem niniejszego referatu będzie próba odpowiedzi na pytanie, czy cel ten został osiągnięty.

DOSTĘP DO EDUKACJI NA WSI

Równość szans edukacyjnych może być określana w dwóch aspektach. Pierwszy z nich polega na przyznaniu edukacji statusu wartości uniwersalnej, która bez warunków i ograniczeń powinna być dostępna każdemu. W drugim sensie równość szans to kategoria organizacyjno-ekonomiczna². Oznacza ona powinność organów państwa lub innych powołanych do tego instytucji, do takiego zorganizowania systemu oświatowego i uruchomienia takich mechanizmów jego funkcjonowania, dzięki którym nikt nie będzie natrafiał na bariery i przeszkody w korzystaniu z dowolnego szczebla edukacji, niezależnie od jakichkolwiek dys-

¹ Praca naukowa finansowana ze środków budżetowych na naukę w latach 2003–2005 jako projekt badawczy.

² T. Pilch, *Równość szans edukacyjnych w kontekście warunków społecznych i regulacji reformy oświaty*, [w:] *Nadzieja na zmianę. Szanse edukacyjne młodego pokolenia ze środowiska wiejskiego*, pod red. D. Waloszek, K. Węza, Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Zielona Góra 2002, s. 53.

pozycji i właściwości osobniczych lub środowiskowych poza indywidualnymi możliwościami intelektualnymi.

Od dawna dominuje pogląd, że mieszkańcy wsi mają gorsze możliwości kształcenia, co przy niskim poziomie wykształcenia ludności wiejskiej stanowi jedną z ważniejszych barier budowania gospodarski opartej na wiedzy i wprowadzania funkcji pozarolniczych na polską wieś.

J. Wilkin dzieli bariery dostępu do edukacji na ekonomiczne, przestrzenno-lokalizacyjne, środowiskowo-kulturalne, szczególnie zaś zwraca uwagę na gorsze warunki i przeciętnie niższy poziom nauczania w szkołach wiejskich³.

Reforma edukacji wprowadziła wiele zmian w systemie oświatowym, w tym zmiany w strukturze szkolnictwa, zmiany programowe oraz nowy system egzaminacyjny. Od 1 stycznia 1999 roku, zgodnie z reformą administracyjną, powstały samorządy powiatowe i wojewódzkie. Oświata praktycznie w całości przeszła w gestię władz lokalnych.

Tendencje decentralizacyjne w systemie oświaty dotyczą nie tylko przekazania zadań edukacyjnych jednostkom samorządu terytorialnego. Związane są także z pojawieniem się w tym obszarze nowych podmiotów prowadzących szkoły i placówki oświatowe. Chodzi tu głównie o organizacje społeczne, które w roku szkolnym 2000/2001 prowadziły ponad 1100 szkół⁴.

Podczas zmian, jakie dokonywały się w systemie oświaty w Polsce, zwrócono także uwagę na konieczność poprawy sytuacji w zakresie kształcenia na wsi. MEN i MRiGŻ opracowały w stosunku do edukacji na wsi „Narodowy Program Rozwoju Wsi Polskiej – Edukacja”, który obejmuje lata 1999–2007. Celem tego programu jest:

- podniesienie poziomu edukacji społeczeństwa obszarów wiejskich przez upowszechnianie wykształcenia średniego i wyższego,
- wyrównanie szans edukacyjnych społeczności zamieszkującej obszary wiejskie,
- intensyfikacja poprawy jakości edukacji na obszarach wiejskich,
- tworzenie warunków umożliwiających ludności obszarów wiejskich podejmowanie aktywnej działalności zawodowej poza rolnictwem (przeciwdziałanie bezrobociu).

Jednym z pozytywnych przejawów zmian w systemie oświaty jest poprawa poziomu kwalifikacji nauczycieli wiejskich. Według Domalewskiego, ten boom edukacyjny jest konsekwencją dwóch czynników. Jednym z nich jest reforma

³ J. Wilkin (red.), *Podstawy strategii zintegrowanego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce*, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2003, s. 93.

⁴ A. Kasperczyk, *Samorządowe podmioty polityki edukacyjnej*, [w:] *Polska wobec wyzwań edukacyjnych Unii Europejskiej*, pod red. L. Dziewięckiej-Bokun i A. Ładyżyńskiego, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004, s. 74.

systemu edukacji, która wymusiła podnoszenie kwalifikacji, drugim zaś subwencja oświatowa, która do roku 1999 uzależniona była między innymi od poziomu wykształcenia nauczycieli. Pomimo wzrostu wykształcenia nauczycieli, niepokój budzi jednak wykorzystanie ich kwalifikacji zawodowych. W połowie lat dziewięćdziesiątych blisko 30% nauczycieli nauczało danego przedmiotu jako głównego niezgodnie z posiadanymi kwalifikacjami⁵.

WYNIKI BADAŃ

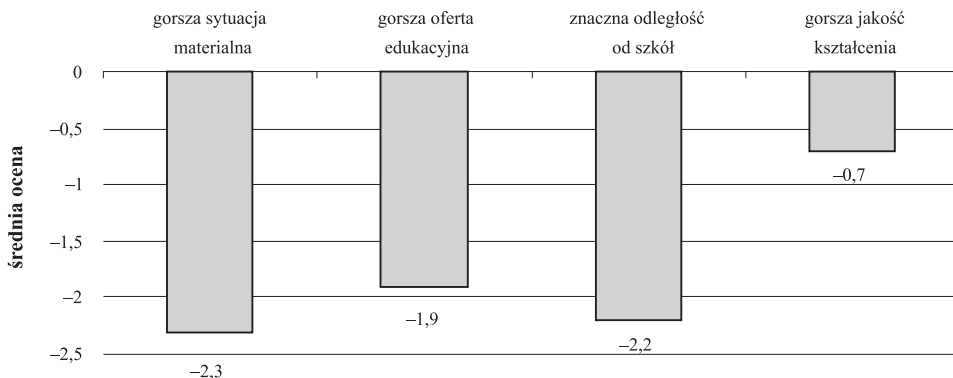
Wyniki, które zostaną zaprezentowane w referacie pochodzą z badań przeprowadzonych na terenie województwa lubelskiego w ramach projektu KBN „Rola podmiotów gospodarczych, instytucji i społeczności lokalnych w zrównoważonym rozwoju wsi i rolnictwa”, realizowanego w Katedrze Polityki Agrarnej i Marketingu SGGW w Warszawie w latach 2002–2004 oraz projektu badawczego „Rola instytucji edukacyjnych w rozwoju obszarów wiejskich” realizowanego w Katedrze Ekonomiki i Organizacji Agrobiznesu Akademii Rolniczej w Lublinie w latach 2003–2005. Badania pierwszego z wymienionych projektów przeprowadzono za pomocą kwestionariusza ankiety i obejmowały próbę 621 wiejskich gospodarstw domowych z czterech dobranych w sposób celowy powiatów województwa lubelskiego (powiaty: bialski, lubartowski, tomaszowski i kraśnicki). Drugi projekt obejmował badania prowadzone za pomocą kwestionariusza ankiety skierowanego do 12 jednostek samorządu gminnego oraz 35 szkół z tych samych powiatów.

W województwie lubelskim najgorsze warunki dostępu do szkół ma Zamojszczyzna i były województwo chełmskie, gdzie przeważają małe, znacznie przy tym rozproszone osiedla⁶. W powiatach chełmskim i włodawskim szkoła podstawowa przypadała na 5 miejscowości, zaś w chełmskim, włodawskim, tomaszowskim oraz opolsko-lubelskim do jednego gimnazjum uczęszczały dzieci z 20 i więcej miejscowości (w chełmskim z 28). Można przypuszczać, że sytuacja ta może ulec w wielu regionach pogorszeniu z powodu malejącej liczby dzieci. W takich gminach, jak: Frampol, Hrubieszów, Krasnobród, Parczew, Tyśzowce, Wiryki, Zwierzyniec, położonych głównie na Zamojszczyźnie, w niektórych szkołach podstawowych uczy się mniej niż 60 dzieci, co pozwala przypuszczać, że mogą być one zlikwidowane.

⁵ J. Domalewski, *Zróżnicowanie oświaty na obszarach wiejskich*, [w:] *Nadzieja na zmianę...*, wyd. cyt., s. 127.

⁶ M. Flaga, M. Wesołowska, *Warunki kształcenia dzieci i młodzieży na obszarach wiejskich w województwie lubelskim*, [w:] *Problemy społeczne wsi*, pod red. J. Bańskiego i E. Rydza, *Studia Obszarów Wiejskich*, t. II, s. 84.

Fakt występowania barier w dostępie do edukacji na wsi potwierdzają wyniki badań przeprowadzone wśród wiejskich gospodarstw domowych. Według 60,7% respondentów, fakt mieszkania na wsi ogranicza możliwości kształcenia.

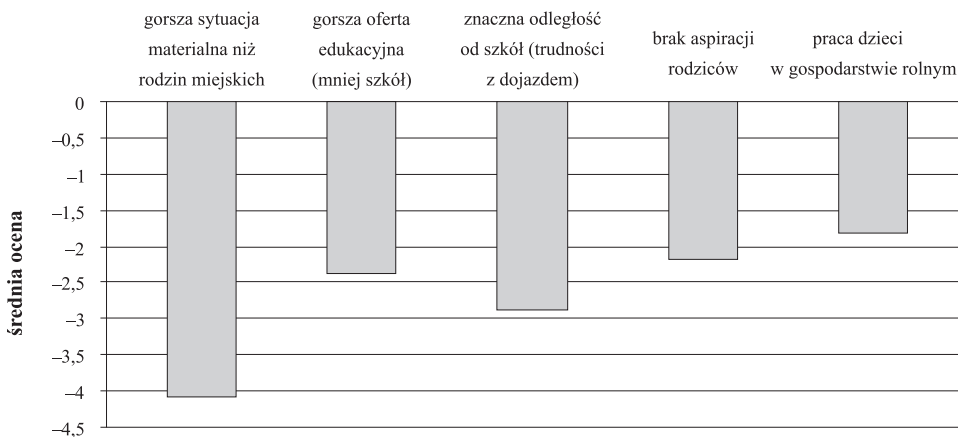
Rysunek 1. Przyczyny gorszych możliwości kształcenia mieszkańców wsi z punktu widzenia wiejskich gospodarstw domowych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań kwestionariuszem wśród gospodarstw domowych.

Badania wskazują, że najbardziej niekorzystnym czynnikiem utrudniającym dostęp do edukacji jest, w oczach mieszkańców wsi, gorsza sytuacja materialna rodzin wiejskich. 36,2% respondentów oceniło tę przyczynę jako najbardziej ograniczającą. W skali od -5 do 5 , gdzie -5 to bardzo negatywny wpływ, a 5 bardzo pozytywny wpływ, czynnik ten uzyskał średnią ocenę $-2,3$. Na podobnym poziomie oceniona została znaczna odległość od szkół i trudności związane z dojazdem. Gorsza jakość kształcenia, choć określona jako niesprzyjająca (średnia $-0,7$), nie ma w oczach ankietowanych aż tak negatywnego wpływu na nierówność szans edukacyjnych. Ponadto wiele osób nie potrafiło zająć stanowiska wobec jakości kształcenia w szkołach wiejskich.

Badania realizowane w szkołach województwa lubelskiego dają podobne wyniki. Gorsze możliwości kształcenia na wsi dostrzegają dyrektorzy szkół, opinię taką wyraziło 74,3% respondentów. Podobnie wygląda dokonana przez nich ocena przyczyn takiej sytuacji, co przedstawia poniższy rysunek 2.

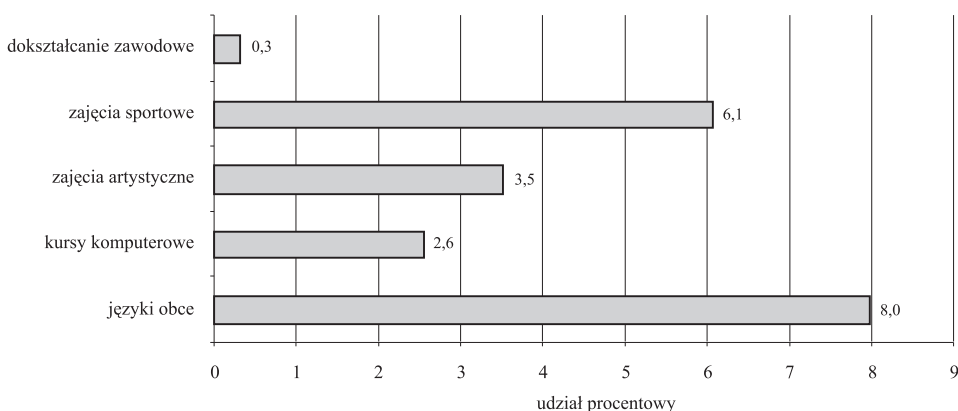
Czynnikiem, który wg dyrektorów szkół w największym stopniu ogranicza możliwości kształcenia mieszkańców wsi, jest gorsza sytuacja materialna niż rodzin miejskich, a zaraz potem znaczna odległość od szkół. Opinie te pokrywają się więc z tymi wyrażanymi przez gospodarstwa domowe. Ponadto uznano, że brak aspiracji rodziców i praca dzieci w gospodarstwie rolnym również wpływają negatywnie na szanse edukacyjne. Jakość kształcenia oceniono pozytywnie i nie wskazano tego czynnika jako źródła gorszych możliwości kształcenia na wsi.

Rysunek 2. Średnia ocena przyczyn gorszej możliwości kształcenia mieszkańców wsi z punktu widzenia dyrekcji szkół.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań kwestionariuszem do szkół.

O dostępie do edukacji świadczy także uczestnictwo w zajęciach ponadobowiązkowych, kursach czy szkoleniach. Badania wiejskich gospodarstw domowych pokazały, że dzieci wiejskie rzadko korzystają z tego typu zajęć. Ci, którzy na nie uczęszczali, najczęściej wybierali języki obce i zajęcia sportowe, nie były to jednak przypadki częste. Doksztalcanie zawodowe oraz kursy komputerowe były zajęciami, na które mogło sobie pozwolić najmniej dzieci z badanych gospodarstw domowych. Tak małe uczestnictwo w zajęciach pozalekcyjnych usprawiedliwiano głównie niekorzystną sytuacją materialną.

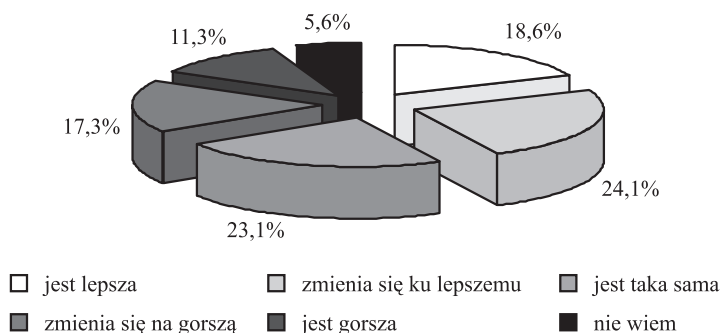

Rysunek 3. Odsetek dzieci z ankietowanych gospodarstw domowych uczęszczających na zajęcia pozaszkolne, ponadobowiązkowe.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań kwestionariuszem do gospodarstw domowych.

Niewielkie możliwości w zakresie korzystania z zajęć pozalekcyjnych mogą rzutować na dalsze szanse edukacyjne dzieci i młodzieży pochodzących ze wsi. Gorsza znajomość języków obcych czy obsługi komputera może utrudniać dostęp do wyższych szczebli kształcenia oraz stwarzać gorszą pozycję na rynku pracy. Sytuacja ta wymusza konieczność poprawy możliwości kształcenia na wsi już od najniższych szczebli, czyli od przedszkola i szkoły podstawowej. W przeciwnym razie dziecko wiejskie już na swoim starcie edukacyjnym będzie miało znacznie mniejsze możliwości zdobycia odpowiedniego wykształcenia i dystans dzielący miasto i wieś nie zostanie zmniejszony.

Wyniki badań wiejskich gospodarstw domowych na Lubelszczyźnie pokazały, że dostęp do edukacji w porównaniu z sytuacją, jaka miała miejsce przed rokiem 1989 nie jest oceniany dobrze. Prezentuje to poniższy rysunek.

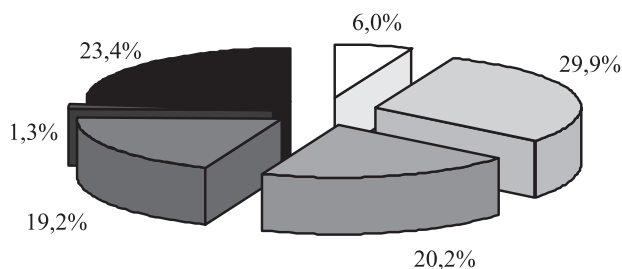

Rysunek 4. Ocena obecnej sytuacji w zakresie dostępu do edukacji w porównaniu do sytuacji sprzed 1989 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań kwestionariuszem do gospodarstw domowych.

Prawie 43% respondentów uważa, że dostęp do edukacji jest obecnie lepszy, bądź też zmienia się ku lepszemu, ale duża część (28,6%) ocenia go jako gorszy lub zmieniający się na gorszy. Blisko jedna czwarta odpowiedzi wskazywała, że sytuacja nie zmieniła się i nadal pozostaje na takim samym poziomie jak przed trzynastoma laty. Jest to niepokojący sygnał, zwłaszcza że założeniem reformy oświaty było zlikwidowanie nierówności w dostępie do edukacji. Ponadto wzrost znaczenia wiedzy i wykształcenia oraz dążenie do gospodarki opartej na wiedzy powodują, że inwestowanie w kapitał ludzki i ułatwianie dostępu do edukacji stają się sprawami priorytetowymi. Trudności, jakie pojawiają się podczas realizacji tych działań stanowią poważny problem, szczególnie na wsi.

Wiejskie gospodarstwa domowe województwa lubelskiego poproszone zostały o ocenę funkcjonowania szkół po reformie. Ponieważ szkołami najczęściej zlokalizowanymi na wsi są szkoły podstawowe i gimnazja, to one poddane były ocenie przez respondentów.

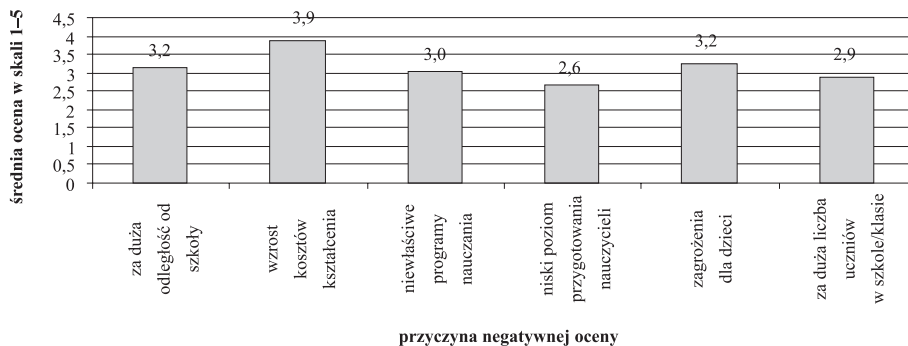

□ dużo gorzej □ gorzej □ prawie tak samo □ lepiej □ dużo lepiej □ nie wiem

Rysunek 5. Ocena funkcjonowania szkół podstawowych i gimnazjów po reformie.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań kwestionariuszem do gospodarstw domowych.

Jak pokazują wyniki badań (rys. 5), 20,2% respondentów nie dostrzega żadnej różnicy w zakresie funkcjonowania szkół przed i po reformie. Podobna grupa (20,5%) uznała, że działają one lepiej lub dużo lepiej, a aż 35,9% jest zdania, że sytuacja jest gorsza lub dużo gorsza. Przyczyn gorszego funkcjonowania szkół po reformie upatrywano w różnych czynnikach, których ocena w skali od 1 do 5 (gdzie 1 oznacza bardzo mały wpływ, a 5 bardzo duży wpływ) zaprezentowana została na rysunku 6.

Rysunek 6. Przyczyny gorszego funkcjonowania szkół po reformie.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań KGD, projekt KBN/Cornell, KPAiM, SGGW.

Największym negatywnym skutkiem przeprowadzonej reformy, a tym samym przyczyną gorszego funkcjonowania szkół po reformie, jest według ankietowanych wzrost kosztów kształcenia. Ponadto zwrócono uwagę na wzrost zagrożeń dla dzieci oraz dużą odległość od szkół, które wiążą się z likwidowaniem części szkół podstawowych oraz powstaniem gimnazjów. Mieszkańcy wsi uzasadniali niebezpieczeństwo, jakie czyha na ich dzieci tym, że muszą daleko dojeżdżać do szkoły, a po lekcjach długo czekać na autobus szkolny, który odwozi

je do domu. Ponadto młodsze dzieci znajdują się w środowisku młodzieży ostatnich klas gimnazjów, co zdaniem rodziców nie wpływa na nie pozytywnie.

O ocenę obecnego systemu szkolnictwa w porównaniu z tym sprzed reformy poproszono pracowników badanych gmin oraz dyrektorów szkół. Poniżej przedstawiono ich opinie.

Tabela 1

Ocena obecnego stanu szkolnictwa w porównaniu z tym sprzed reformy

Osoba oceniająca	Ocena (w %)						
	dużo gorzej	gorzej	prawie tak samo	lepiej	dużo lepiej	nie wiem	brak odpowiedzi
Przedstawiciel urzędu gminy	0	50	16,7	16,7	0	8,3	8,3
Dyrektor szkoły	14,3	40	28,6	17,1	0	0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań kwestionariuszem do szkół i do gmin.

Połowa spośród pracowników gminy (w większości przypadków był to wójt), uznała, że obecny system szkolnictwa jest gorszy od poprzedniego. Negatywna ocena utrzymywała się również wśród dyrekcji szkół, tylko 2 respondentów było zdania, że szkoły podstawowe funkcjonują obecnie lepiej niż przed reformą. W odniesieniu do gimnazjów opinię taką sformułowało trzech przedstawicieli gmin. Również w opinii większości dyrektorów szkół, obecny system jest gorszy, lepiej oceniło go zaledwie 17,1% respondentów. Wśród przyczyn tak negatywnej oceny wymieniano najczęściej: konieczność dofinansowywania ze środków gminy, likwidację małych szkół, a tworzenie dużych zbiorowisk, co sprzyja powstawaniu różnego rodzaju zagrożeń, niewyrównywanie nierówności edukacyjnych oraz konieczność dojazdów dzieci do odległych gimnazjów.

Ponadto dyrektorzy szkół wskazywali na pewne możliwości poprawy niedoskonałości obecnego systemu. Największa liczba osób zwracała uwagę na konieczność zwiększenia środków finansowych przeznaczanych na oświatę na wsi. Uwagi zgłaszane przez dyrekcję dotyczyły także systemu kształcenia nauczycieli i sugerowały zwiększenie szkolenia praktycznego oraz wsparcie finansowe nauczycieli w zakresie podnoszenia kwalifikacji. Padały głosy, by nie likwidować małych szkół, które pełnią ważne funkcje w środowisku wiejskim. Rola ta rośnie w perspektywie wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, gdzie priorytetem staje się rozbudzenie funkcji pozarolniczych. Włączanie szkół wiejskich w działania zmierzające do przekształceń polskiej wsi staje się ważnym elementem przemian, jakie się tam dokonują.

Negatywna ocena funkcjonowania szkolnictwa po reformie, wynikać może częściowo z likwidacji małych szkół wiejskich. W 10 z 12 badanych gmin po roku 1989 zlikwidowano 1 lub więcej szkół. W sumie zostało zlikwidowanych

28 szkół podstawowych i 8 przedszkoli. Przyczyny zamykania szkół były różne. Najczęściej jednak była to zbyt mała liczba uczniów w szkole, brak odpowiedniego lokalu oraz brak nauczycieli.

Należałoby w tym miejscu zastanowić się, czy zamykanie szkół jest rozsądnym posunięciem. Jeżeli szkoły stanowią istotny element rozwoju i często są jedyną instytucją, jaka funkcjonuje na wsi, to czy nawet mimo niewielkiej liczby dzieci nie powinny one pozostać, by ten rozwój wspierać? Wydaje się, że podejmując decyzje o zamykaniu szkół samorządy sugerują się jedynie funkcją edukacyjną, nie dostrzegając związku szkoły ze społecznością lokalną i rozwojem wsi oraz gminy. Placówki te tymczasem powinny być traktowane jako integralne części danej zbiorowości oraz jako jeden z czynników wpływających na postęp na polskiej wsi. Wyrazem silnej więzi łączącej mieszkańców wsi ze szkołą są chociażby protesty, jakie mają miejsce przy likwidacji małych szkół. Nie są one związane wyłącznie z faktem, że dzieci będą musiały pokonać większą odległość do szkół, bo sprzeciw okazują także ci, którzy nie mają dzieci w wieku szkolnym. Wynika to z przynależności tej placówki do społeczności oraz z ważnej roli, jaką w niej pełni. Uwzględniając te przesłanki mówiące o zasadności pozostawiania szkół wiejskich, należałoby poszukiwać rozwiązań, które pozwoliłyby na ich dalsze funkcjonowanie. Jednym z takich sposobów jest prowadzenie szkół przez stowarzyszenia, często związane wyłącznie w takim celu. Praktyka pokazuje, że szkoły takie radzą sobie dość dobrze, rośnie zaangażowanie rodziców w ich prowadzenie i wzrasta poczucie odpowiedzialności całych społeczności lokalnych za ich los. Prowadzi to do utrwalania się trwałych więzi pomiędzy szkołą a mieszkańcami wsi, co powinno sprzyjać spełnianiu przez szkoły jeszcze innych funkcji, chociażby aktywizowania ludności wiejskiej, czy jej dokształcania.

Kolejnym czynnikiem, który decyduje o gorszych możliwościach kształcenia na wsi jest baza materialno-techniczna szkół wiejskich. Stan techniczny budynku szkolnego, jego wyposażenie oraz dysponowanie odpowiednimi pomocami dydaktycznymi, to podstawowe czynniki współtworzące warunki organizacyjne szkoły. Mają one znaczący wpływ na realizowanie przez szkoły zadań oświatowych, a wynika to głównie z faktu, że proces nauczania zdominowany jest przez przekaz werbalny.

Wyniki badań pokazują, że najgorzej wygląda sytuacja w zakresie liczby pracowni chemicznych i fizycznych. W 19 szkołach nie było też stołówek, gdzie dzieci mogłyby spożywać obiady, a w 23 świetlic. Problemem szkół wiejskich jest brak sal gimnastycznych, w 11 szkołach nie ma sali gimnastycznej, a w 6 oceniono jej stan słabo lub bardzo słabo. Według danych statystycznych, w roku szkolnym 2003/2004 w województwie lubelskim były 464 sale gimnastyczne w wiejskich szkołach podstawowych, co oznacza, że ponad połowa szkół nie dysponuje salą gimnastyczną.

Wskazano także na niewystarczające wyposażenie w środki dydaktyczne oraz w komputery. We wszystkich badanych szkołach znajdowało się zaledwie 19 komputerów w administracji, natomiast w 20 szkołach nie było ani jednego. Uczniowie mieli do dyspozycji łącznie 226 komputerów, co przy ogólnej liczbie uczniów w tych szkołach oznacza, że na jeden komputer przypada 17 uczniów, a na jedną szkołę 6 komputerów. Trzeba jedna zwrócić uwagę, że sytuacja wygląda lepiej w gimnazjum niż w szkole podstawowej, w 5 szkołach podstawowych nie było żadnego komputera, a w jednej szkole podstawowej był tylko 1. Dla porównania, w 2001 roku średnio w województwie w pracownie komputerowe wyposażonych było 31% wiejskich szkół podstawowych i 53% gimnazjów. Wbrew powszechnej opinii o lepszym wyposażeniu gimnazjów, wyniki badań wskazują na lepszą sytuację w tych szkołach jedynie w zakresie wyposażenia w komputery oraz pracownie fizyczne i chemiczne. Gorzej natomiast oceniono gimnazja pod względem liczby i wielkości sal lekcyjnych, co z pewnością związane jest z liczbą uczniów. Do gimnazjów uczęszcza znacznie więcej uczniów niż do szkół podstawowych.

PODSUMOWANIE

Na podstawie zaprezentowanych wyników badań można stwierdzić, że mieszkańcy wsi wciąż mają utrudniony dostęp do edukacji. Wiąże się to zarówno z sytuacją materialną wiejskich gospodarstw domowych, ich aspiracjami edukacyjnymi, jak i z uwarunkowaniami związanymi z funkcjonowaniem systemu oświatowego. Przyczyn takiej sytuacji można by szukać m.in. w decentralizacji zarządzania oświatą, która przekazała szkoły w gestię jednostek samorządu terytorialnego. Niski poziom rozwoju województwa lubelskiego, a tym samym słaba sytuacja finansowa gmin, źle wpływają na stan systemu szkolnego. Gminy biedniejsze nie są w stanie dofinansowywać oświaty, racjonalizują sieć szkolną, co powoduje zwiększenie odległości do szkół na terenie gminy. Ponadto gminy te mają mniejsze możliwości oddziaływania na warunki kształcenia z racji gorszej kondycji finansowej. Ponieważ rola wykształcenia i wiedzy rośnie, niezbędne wydają się działania zmierzające do pokonywania barier, o których była mowa w referacie. Działania te powinny być podejmowane zarówno przez władze państwowe, samorządy terytorialne, jak i przez społeczności lokalne, których ten problem dotyczy w największym stopniu.

LITERATURA

- Domalewski J., *Zróżnicowanie oświaty na obszarach wiejskich*, [w:] *Nadzieja na zmianę. Szanse edukacyjne młodego pokolenia ze środowiska wiejskiego*, pod red. D. Waloszek, K. Węża, Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Zielona Góra 2002.
- Flaga M. Wesołowska M., *Warunki kształcenia dzieci i młodzieży na obszarach wiejskich w województwie lubelskim*, [w:] *Problemy społeczne wsi*, pod red. J. Bańskiego i E. Rydza, Studia Obszarów Wiejskich, t. II.
- Kaspczyk A., *Samorządowe podmioty polityki edukacyjnej*, [w:] *Polska wobec wyzwań edukacyjnych Unii Europejskiej*, pod red. L. Dziewięckiej-Bokun i A. Ładyżyńskiego, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004.
- Pilch T., *Równość szans edukacyjnych w kontekście warunków społecznych i regulacji reformy oświaty*, [w:] *Nadzieja na zmianę. Szanse edukacyjne młodego pokolenia ze środowiska wiejskiego*, pod red. D. Waloszek, K. Węża, Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Zielona Góra 2002.
- Wilkin J. (red.), *Podstawy strategii zintegrowanego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce*, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2003.

Rural Population Barriers in Access to Education in the Context of Educational System Reform

Summary

One of barrier in rural areas development is low level of inhabitants education and activity. Above situation is still worsening regarding the following reasons; long distance to schools, worse living conditions, poor educational offer as well as low education quality. The main issue of educational reform is equalizing of educational differences. The research carried on the sample of rural households in Lublin region show that the above target has not been fully realized.